

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ (НА ПОШАНУ ПАМ'ЯТІ ТЕТЯНИ МАКСИМІВНИ БОГОЛІБ)

УДК 336.13:378(477)

DOI: 10.5281/zenodo.1219572

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ – СПРАВА ДЕРЖАВНА (ПРИСВЯЧЕНО ПАМ'ЯТІ Т.М. БОГОЛІБ)

Варналій З.С.

У статті розкрито сутність, стан, проблеми та способи фінансового забезпечення вищих навчальних закладів України. Проаналізовано та систематизовано основні наукові праці Боголіб Т.М. щодо фінансового забезпечення освіти України, окреслено її внесок в наукову скарбницю фінансової науки України. Розглянуто диверсифікацію джерел надходжень фінансових ресурсів державних вищих навчальних закладів. Визначено основні напрями розширення фінансової автономії державних вищих навчальних закладів. Запропоновано стратегічні орієнтири удосконалення фінансування державних вищих навчальних закладів України.

Ключові слова: фінансування, фінансове забезпечення, державні вищі навчальні заклади, диверсифікація, фінансова автономія, стратегічні орієнтири.

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ – ДЕЛО ГОСУДАРСТВЕННОЕ (ПАМЯТИ Т.М. БОГОЛИБ)

Варналий З.С.

В статье раскрыта сущность, состояние, проблемы и способы финансового обеспечения высших учебных заведений Украины. Проанализированы и систематизированы основные научные труды Боголиб Т.М. о проблемах финансового обеспечения образования Украины, обозначен ее вклад в научную кладовую финансовой науки Украины. Рассмотрено диверсификацию источников поступлений финансовых ресурсов государственных высших учебных заведений. Определены основные направления расширения финансовой автономии государственных высших учебных заведений. Предложены стратегические ориентиры совершенствования финансирования государственных высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: финансирование, финансовое обеспечение, государственные высшие учебные заведения, диверсификация, финансовая автономия, стратегические ориентиры.

FINANCIAL SUPPORT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE – STATE AFFAIR (IN MEMORY OF T.M. BOGOLIB)

Varnalii Z.S.

The paper reveals the essence, condition, problems and methods of financial support of higher education institutions of Ukraine. The main academic works of Bogolib T.M. about the problems of

financial support of the education of Ukraine have been analyzed and systematized; the contribution of Bogolib T.M. to the academic treasury of the financial science of Ukraine is given. The study considers diversification of the financial resources of public higher education institutions. The main directions of financial autonomy of public higher education institutions growth are determined. Strategic goals for improving the financing of public higher education institutions of Ukraine are proposed.

Key words: *financing, financial support, public higher education institutions, diversification, financial autonomy, strategic goals.*

Постановка проблеми. У XXI столітті, в умовах інформаційної епохи, постіндустріального суспільства освіта нації повинна бути справою державної ваги, її стратегічним пріоритетом. Саме визначення пріоритетності освіти повинно бути дієвим важелем державної політики України, у тому числі її інституційне, кадрове та фінансове забезпечення. Особливої актуальності сьогодні в Україні набуває проблема фінансового забезпечення освіти.

Основою інтелектуального та інноваційного потенціалу суспільства є (повинна бути) якісна освіта, яка всіляко сприяє соціально-економічному розвитку держави. Значення і роль освіти посилюється глобалізацією, трансформаціями суспільних процесів, розвитком науково-інформаційних технологій, зростанням конкуренції держав, навчальних установ, громадян.

Удосконалення рівня та якості освіти, зокрема вищої освіти, потребує і належного фінансування вищих навчальних закладів (ВНЗ). Джерелами фінансування ВНЗ є як бюджетні кошти, так і кошти юридичних та фізичних осіб. Вагомість вирішення проблем, які пов'язані з фінансовим забезпеченням вищої освіти, зумовлена обмеженням обсягом та подекуди неефективним використанням наявних фінансових ресурсів і вимагає розробки нових підходів до визначення стратегічних орієнтирів удосконалення фінансування вказаної галузі.

Суттєвий вплив на об'єм бюджетного фінансування ВНЗ в Україні здійснює величина державного замовлення підготовки кадрів. Зміни у процесі формування державного замовлення, а також нові тенденції розподілу бюджетних місць та коштів на підготовку фахівців спонукають до більш ретельного дослідження та запровадження нових систем і моделей фінансування вищих навчальних закладів. Нині також відсутня єдина і визначена методика розрахунку оцінки та собівартості підготовки фахівця. Така модель, на нашу думку, повинна враховувати регіональні ознаки ВНЗ та студентів, а також їх категорії, спеціалізацію освітніх установ та напрямів підготовки (спеціальностей, рівнів, форм).

Державна політика у галузі вищої освіти повинна враховувати стратегічні пріоритети розвитку країн та її національні інтереси. В цьому контексті, фінансове забезпечення освіти має бути тим стратегічним орієнтиром, завдяки якому буде реально здійснюватися розвиток системи вищої освіти.

Актуальність теми дослідження набуває через: необхідність підвищення якості освіти; занадто низькі показники соціально-економічного розвитку держави; появу економіки знань; можливості та бажання більш доступного отримання вищої освіти за кордоном; занадто низький рівень фінансової автономії державних ВНЗ тощо.

Мета та завдання статті – аналіз стану, проблем та розробка стратегічних орієнтирів фінансового забезпечення державних вищих навчальних закладів в Україні. Для реалізації зазначеної мети необхідно: проаналізувати стан та встановити напрями оптимізації фінансування державних ВНЗ України, а також запропонувати стратегічні орієнтири модернізації їх фінансування.

Методи дослідження. Теоретичним і методичним підґрунтям статті є наукові розробки вітчизняних вчених з теорії фінансування ВНЗ, державних фінансів, освітнього кредитування. Зокрема, систематизовано та прорецензовано наукові праці професора Боголіб Т.М. у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам фінансуванню освіти і науки в Україні присвячені роботи вітчизняних вчених-економістів: О. Василика, Т. Єфименко, І. Каленюк, О. Красільника, Е. Лібанової, І. Лютого, В. Опаріна, В. Федосова та інших.

В економічній науковій літературі поняття «фінансування», «фінансове забезпечення» та «фінансування освіти» є актуальними в умовах сучасного розвитку держави та все частіше та активніше використовується. Так, зокрема, вітчизняний вчений-економіст О. Василик вважає, що фінансове забезпечення здійснюється завдяки використанню методів бюджетного фінансування, самофінансування та кредитування. На його думку, кожний із зазначених методів має свою специфіку практичного застосування [18, с 102-103].

І.С. Каленюк стверджує, що фінансування освіти являє собою певну систему відносин по формуванню, розподілу та використанню різних фінансових ресурсів в освітній сфері. На її думку, фінанси вищої освіти, як економічна категорія являє собою різноманітні фонди фінансових ресурсів,

що утворюються в результаті взаємодії у сфері вищої освіти та забезпечують (повинні забезпечувати) функціонування профільних установ та закладів [21].

В той же час, О.В. Красільник зазначає, що фінансування державних ВНЗ відображає певний рівень їхніх фінансових ресурсів, за якого здійснюється постійне (систематичне) та стабільне надходження коштів, ефективно та раціональне їх використання, а також уміння залучати самостійно фінансові ресурси відповідно до чинного законодавства [22].

У цьому контексті слід зазначити, що держава може фінансувати державні ВНЗ як у прямий, так і не прямий спосіб. Проте, в сучасних умовах змінюється роль держави в освітній діяльності, що, в свою чергу, веде до трансформації державного фінансування.

Внесок Боголіб Т.М. у наукову скарбницю досліджень фінансового забезпечення освіти в Україні. Сучасні тенденції у сфері освіти засвідчують, що відбувається певні трансформаційні процеси у підготовці майбутніх фахівців. Водночас, заклади освіти, зокрема державні ВНЗ, без відповідного та належного фінансового забезпечення не зможуть достойно і по-справжньому реагувати на сучасні вимоги та виклики. Фінансове забезпечення вищих навчальних закладів України, особливо державних ВНЗ – це є (повинно бути) справою держави. Саме з цих державницьких позицій завжди виходила і в науково-теоретичних дослідженнях і в своїй практичній освітянській діяльності справжній патріот, доктор економічних наук, професор, педагог Боголіб Тетяна Максимівна, яка велику увагу приділяла проблемам розвитку освіти і науки в Україні. Боголіб Т.М. (18.09.1960-04.01.2018) – провідний учений у галузі бюджетування соціальної сфери, засновник наукової школи фінансового забезпечення розвитку освіти, науки, розвитку економіки знань. Під її керівництвом захищено 15 кандидатських дисертацій.

Дослідження проблем освіти і науки було одним з провідних напрямів наукової та практичної діяльності Тетяни Максимівни. Ще у 2004 році вийшла її монографія «Принципи управління вузом» [8], де не лише розкривалися вихідні засади управління вузом, а й визначалися проблеми та перспективи управління вищими навчальними закладами України в нових умовах господарювання. А через два роки виходить нова монографія «Фінансування розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період» [14]. Це була її докторська монографія, в якій на високому теоретичному рівні та методологічних засад розкриті різні аспекти фінансування вищої освіти і науки, дано конкретні пропозиції щодо форм, способів та шляхів фінансового забезпечення вищої освіти і науки України в трансформаційний період. Саме в цій монографії Т.М. Боголіб під фінансовим забезпеченням ВНЗ, розуміла забезпечення фінансовими ресурсами вищі навчальні заклади витрат на навчально-методичний процес та здійснення науково-дослідних робіт [14].

Саме в цей час Тетяна Максимівна дуже багато присвячує уваги дослідженню всебічних аспектів фінансового забезпечення вищих навчальних закладів України. Зокрема, у провідному науковому журналі України з актуальних фінансових проблем, який заснував відомий вчений-фінансист О.Д. Василик – «Фінанси України» виходять одна за однією статті Боголіб Т.М. У 2004 році надруковано дві статті. В першій статті розкривається оперативне фінансове управління вищим закладом освіти де дається характеристика типових моделей оперативного управління вищим закладом освіти, пріоритети фінансування, використання доходів і розподіл фінансових потоків [6]. У другій статті мова йде про формування бюджету вищого навчального закладу де автор аналізує ВНЗ як бюджетну організацію, визначає принципи побудови бюджетної системи ВНЗ, відносини, що регулюються Положенням про бюджет ВНЗ, розкрито поняття «ліміт фінансування», приділена увага доходам бюджету, додатковим витратам у бюджеті ВНЗ, елементам поточних витрат, розглянуто поняття «нормативний бюджет», «плановий бюджет», «фактичний госпрозрахунковий бюджет», поняття «прямих і непрямих витрат» [15].

У журналі «Фінанси України» з'являлися статті Боголіб Т.М. і в наступні роки – у 2005, 2006, 2009, 2010, 2012 рр. Так, зокрема, у 2005 році надруковано одну статтю про удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти, де розкрито напрями удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти, процес диверсифікації джерел фінансового забезпечення, підходи до визначення плати за навчальні послуги, суть фінансових відносин у науково-виробничих системах [5]. В іншій статті було розглянуто досвід зарубіжних країн щодо фінансування закладів освіти, принципи кредитування, проаналізовано витрати на освіту, показано роль і значення студентських кредитів, роль держави у фінансуванні вищої освіти, визначено головні програми фінансової допомоги студентам [13].

У 2006 році там же опубліковано статтю щодо системи та методів фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності, в якій досліджено проблему аналізу фінансової діяльності ВНЗ з метою

виявлення резервів підвищення ефективності їхнього розвитку та як складової механізму фінансового забезпечення розвитку вищої освіти й науки України в умовах трансформаційної економіки [11]. А 2009 року науковий світ побачив цікаву статтю про модель фінансування й організації діяльності вищого навчального закладу, де розглянуто питання фінансування й організації діяльності вищого навчального закладу, досліджено систему інноваційних відносин ВНЗ [3].

В 2010 році знову з'явилися ще дві статті із зазначених проблем, зокрема, щодо фінансового розвитку вищої освіти у США, де розкрито фінансові чинники розвитку вищої освіти у США, розглянуто існуючі фінансові проблеми, вартість навчання, досліджено види фінансової допомоги студентам, систему плати за навчання, витратні складові життя іноземних студентів тощо [12]. В іншій статті розглянуто зарубіжний досвід організації діяльності та фінансування дослідницьких університетів, а саме, з використанням досвіду США, досліджено проблеми створення й діяльність дослідницьких університетів, розкрито їхню роль у забезпеченні інноваційного розвитку національних економік [7].

У тому ж 2010 році у Віснику економічної науки України виходить стаття Боголіб Т.М. про механізми інтеграції науки і освіти як інноваційна складова національної економіки [2]. У цій статті на зарубіжному досвіді проаналізовано механізми інтеграції науки і освіти, визначено сутність понять «провідний університет» та «дослідницький університет», розкрито діючі концепції інтеграції освіти і науки, досліджено процес формування дослідницьких університетів в Україні, визначено їх роль у забезпеченні інноваційної складової економіки України.

Не залишився осторонь і 2012 рік. Боголіб Т.М. присвячує одну статтю питанням модернізації економічного механізму діяльності університетів, визначає роль університетської освіти в постіндустріальному розвитку України, здійснює аналіз процесу капіталізації в університетах, пропонує основні напрями модернізації економічного механізму їх діяльності [4]. А в іншій статті розкриває процеси капіталізації розвитку вищої освіти та університетської науки в Україні та за кордоном, доводить, що капіталізація в умовах різкого зниження державного фінансування є одним із головних завдань освітніх і наукових організацій [9].

А у Віснику Національної академії наук України з'явилася стаття з актуальних питань світового досвіду та українських реалій щодо конкуренції університетів [1]. В цій статті досліджено процеси конкуренції вищих навчальних закладів; обґрунтовано основні критерії формування рейтингів університетів; виявлено взаємозв'язок між високим рейтингом університету і показником його елітності; розкрито значення капіталізації в конкурентних перевагах вищих навчальних закладів; визначено роль елітних університетів у постіндустріальному розвитку суспільства.

У 2016 році в статті, що була надрукована у рідному «Економічному віснику університету» Т.М. Боголіб досліджувала роль і значення держави у створенні університетів світового рівня. Зокрема, вона зазначає, що досвід країн, де створено університети світового рівня засвідчує, що держава повинна створити сприятливі фінансові та законодавчі умови їх розвитку. Що на думку автора допоможе ВНЗ бути конкурентоспроможними на світовому рівні. В своїй цій статті Т.М. Боголіб приходить висновку, що вкрай необхідно оптимізувати мережу ВНЗ, а кошти, котрі вивільняться, вкладати у розвиток університетів європейського рівня [10].

Аналіз бюджетного фінансування освіти в Україні. Враховуючи те, що основу системи вищої освіти в Україні складають державні навчальні заклади (майже 70 %), відповідно й видатки на вищу освіту фінансувались в основному за рахунок бюджетних коштів. Водночас, сьогодні практично немає такого ВНЗ, який би не надавав платні освітні послуги.

Аналіз бюджетного фінансування освіти в Україні за останні роки засвідчує про те, що починаючи з 2000 по 2010 рік спостерігалася тенденція зростання витрат на освіту взагалі та на вищу освіту зокрема відповідно (з 4,2 % до 7,4 % та 1,3% до 2,3% ВВП відповідно). Водночас, з 2011 по 2016 роки видатки на вищу освіту значно знизились – до 1,9% від ВВП і сягнули рівня 2005 року. Це в свою чергу пов'язано насамперед зі значним зниженням й самого ВВП (рис. 1).

Разом з тим, якщо порівнювати видатки державного бюджету на освіту відносно ВВП в Україні, які в середньому складають 6-7%, із відповідним показником у зарубіжних країнах, то складається враження про досить високий рівень фінансування галузі освіти. Так, зокрема, видатки на освіту у відсотках до ВВП складають у Данії – 8,5%, Новій Зеландії – 7,3%, Фінляндії – 7,2%, Ісландії – 7,1%, Швеції – 6,5%, Норвегії – 6,5%, Бельгії – 6,3%, Бразилії – 6,1%, Великобританії – 5,7%, Австрії, Франції – 5,6%, Ізраїлі – 5,5%, США – 5,3%, Канаді, Швейцарії, Литві, Латвії, Естонії, Польщі – 5,1%, Іспанії, Німеччині – 4,8%, Південна Кореї – 4,6%, Чилі – 4,5%, Італії – 4,3%, Чехії – 4,0%, Японії – 3,8% [23].

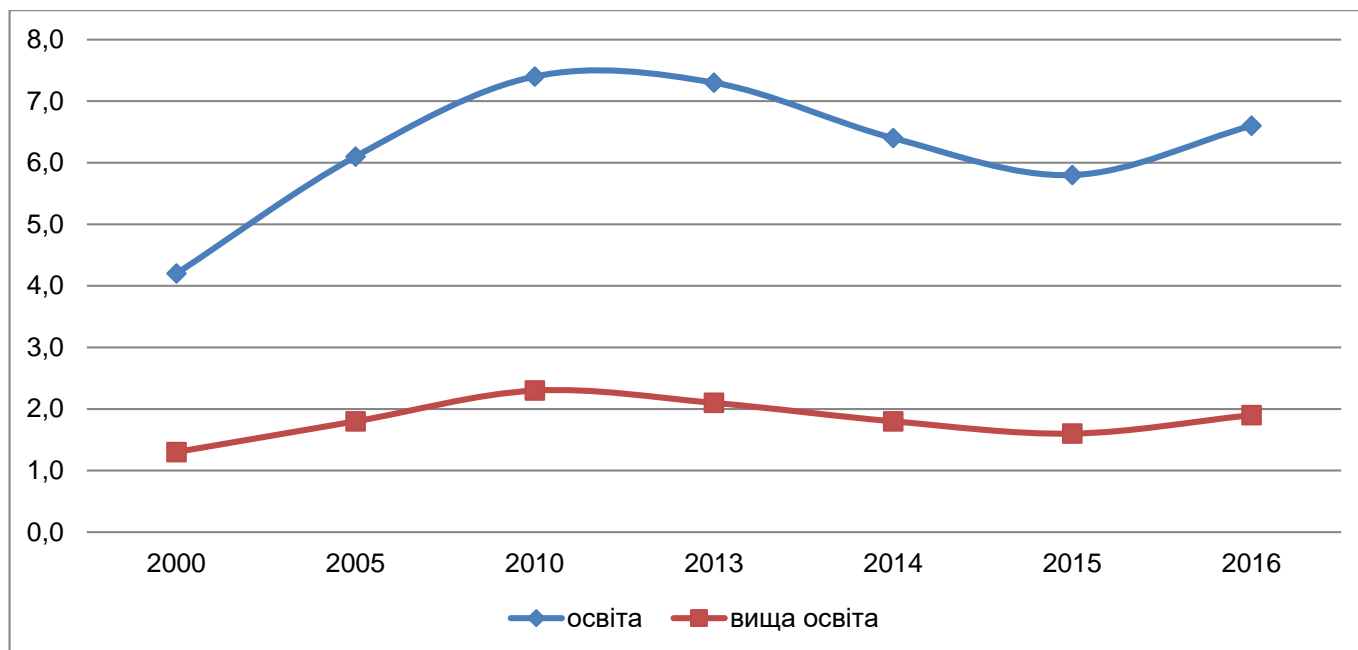

Рисунок 1. Видатки зведеного бюджету України на освіту та вищу освіту у 2000-2016 рр. (% до ВВП)
 Джерело: складено на основі даних статистичних бюлетенів Державної служби статистики України [19].

Аналіз функціонування державних ВНЗ дозволяє визначити основні тенденції розвитку вищої освіти. З цієї метою доцільно проаналізувати сучасний стан державних ВНЗ III-IV рівнів акредитації, провести порівняльну характеристику загальних показників діяльності державних ВНЗ.

Так, зокрема, на початок 2016/17 навчального року в Україні функціонувало всього 657 ВНЗ, з яких 370 – I-II рівнів акредитації та 287 – III-IV рівнів акредитації. Водночас, слід відзначити про зменшення загальної кількості ВНЗ України III – IV рівнів акредитації. Зокрема, з 2012/13 н.р. по 2016/2017 н.р. їх кількість зменшилася на 47 установ, що зображено на рис. 2.

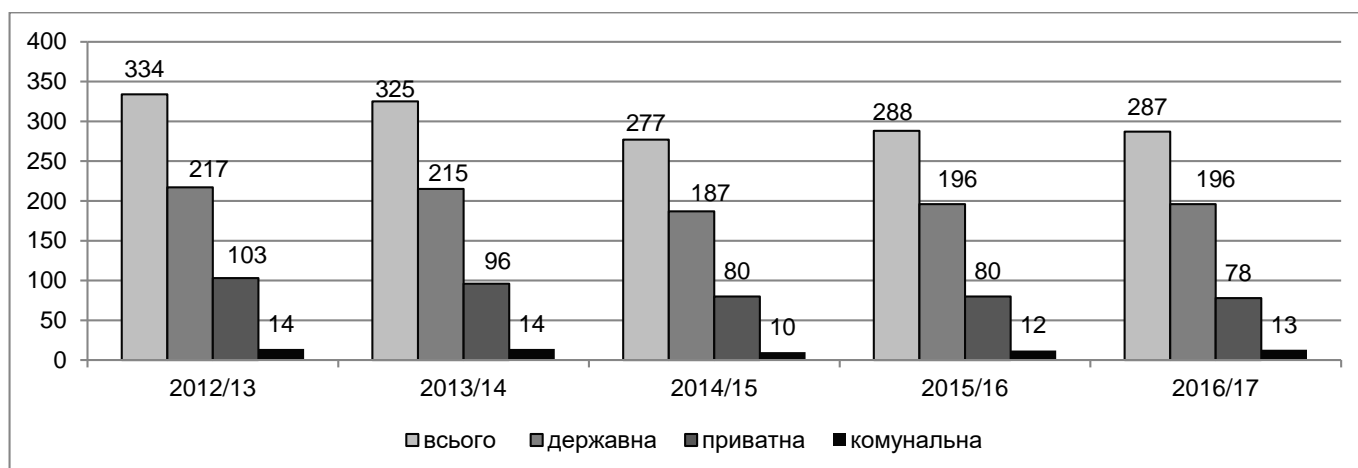

Рисунок 2. Кількість ВНЗ України III-IV рівня акредитації за формами власності станом на початок відповідного навчального року, од.

Джерело: складено на основі даних статистичних бюлетенів Державної служби статистики України [19].

Щодо різних форм власності ВНЗ, та станом на 2016/17 навчальний рік в Україні функціонувало 287 ВНЗ III - IV рівнів акредитації, з яких 196 – державних, 13 – комунальних та 78 закладів приватної форми власності. Слід зазначити певні особливості комунальних та приватних ВНЗ, які мають в середньому 1,5-2 тис. студентів, а також, на денній формі у приватних закладах навчається значно менше студентів ніж на заочній формі навчання. Особливістю є і те, що окремі з комунальних та приватних ВНЗ підпорядковані не МОН України, а іншим міністерствам та відомствам [16].

Диверсифікація джерел надходжень фінансових ресурсів та фінансова автономія державних ВНЗ. Здатність ВНЗ шукати та формувати нові додаткові джерела надходжень в значній мірі залежить від ступеня автономії ВНЗ. Автономії у широкому розумінні, не лише на фінансовому рівні, а й на кадровому, організаційному та академічному рівнях. Тому, рівень автономії ВНЗ визначає можливості для диверсифікації надходжень з додаткових джерел та в значній мірі сприяє ефективному використанню потенціалу ВНЗ та пошуку нових джерел фінансування.

Диверсифікація джерел надходжень фінансових ресурсів на рівні державної підтримки відбувається через створення певних умов, за яких надається фінансування. Це може бути: широке впровадження фінансування на конкурсній основі, запровадження методики щодо визначення конкретних показників у формулах фінансового забезпечення; застосування інструментів впливу співфінансування (зокрема, надання державних субсидій тощо); фінансове забезпечення академічних обмінів викладачів і студентів тощо [17].

Диверсифікація джерел передбачає також розробку стратегічного аналізу, розгляду інституційних переваг, особливостей та можливостей навчального закладу щодо пошуку шляхів додаткових надходжень. Все це повинно супроводжуватися відповідними змінами, зокрема, створенням спеціальних структур або органів, які ефективно прийматимуть рішення щодо впровадження дієвих механізмів та інструментів диверсифікації.

Існуючі підходи щодо диверсифікації надходжень в Україні акцентують увагу на необхідності розробки заходів та ухваленні рішень, які будуть сприяти виконанню академічної місії ВНЗ. В той же час, спроби відшукати додаткові надходження можуть призвести до обмеження автономії ВНЗ та відволікатимуть від основних завдань викладацької та дослідницької роботи. У цьому аспекті дуже важливо переконатися, що стратегічний план диверсифікації надходжень та функціонування ВНЗ відповідають цілям, завданням та специфіці діяльності закладу [20].

Процес генерування та диверсифікації надходжень може бути частиною стратегії ВНЗ, спрямованої на те, щоб зробити доступними фінансові ресурси на розвиток закладу (навчання або дослідницька діяльність). На цьому етапі диверсифікація надходжень в значній мірі сприятиме розширенню місії освітніх установ, впроваджуючи нові ресурси для сприяння досягнення як існуючих, так і нових завдань.

Одним із ключових чинників успіху ВНЗ є розробка та впровадження стратегії диверсифікації в загальну академічну стратегію ВНЗ. Саме установи, які включають диверсифікацію надходжень у свої плани стратегічного розвитку мають більше можливостей для реалізації свого функціонального призначення. Водночас, слід зробити застереження, що процес диверсифікації надходжень не є самоціллю, адже основна ціль була й залишається – підтримувати головну місію ВНЗ та сприяти фінансовій стійкості [17].

Зміна кон'юнктури економіки України, обсягів державного фінансування вищої освіти, демографічна ситуація в країні, суперечливі трансформації на ринку праці, низькі доходи населення, недосконалий механізм визначення обсягів державних коштів у вигляді державного замовлення все в більшій мірі призводять до розуміння необхідності термінового перегляду існуючої системи фінансування державних ВНЗ за результатами діяльності.

Саме фінансування за результатами діяльності, на нашу думку, сприятиме: підвищенню конкурентоспроможності ВНЗ; орієнтації установ на важливі показники діяльності; підсиленню слабких індикаторів; позитивному впливу на навчальну, наукову, дослідницьку роботу ВНЗ; розширенню автономії установ; позитивно впливатиме на розподіл фінансів та удосконалення фінансового управління. Реалізація вказаних та інших заходів буде сприяти значному підвищенню якості вищої освіти в Україні.

Сучасні ВНЗ України приймають виклики функціонування в конкурентному середовищі як в середині країни, так і в Європі і в цілому світі. Динаміка, необхідна для завершення формування в Україні Європейського простору вищої освіти, не буде реалізована або призведе до недобросовісної конкуренції, якщо збережеться чинне надмірне регулювання та суворий адміністративний і фінансовий контроль вищої освіти. Тому Уряду України необхідно розширити повноваження ВНЗ і зміцнити необхідну їм автономію, забезпечити стабільне інституційно-правове та фінансове середовище. ВНЗ повинні брати на себе відповідальність за реалізацію реформи у тісній співпраці зі студентами, підвищувати якість діяльності закладу.

Фінансова автономія надає більш широкі можливості отримання та розподілу фінансування, а також можливостей позичати кошти і залишати у розпорядженні ВНЗ невикористані бюджетні кошти. ВНЗ України отримують державне фінансування у формі однорічного постатейного бюджету,

і саме тому їх фінансова автономія обмежена. Їм не дозволяється зберігати надлишок та немає можливості позичати гроші на фінансовому ринку. Майбутні законодавчі реформи в освіті повинні надати ВНЗ можливість залучати додаткові надходження на фінансових ринках. Таким чином, і держава, і влада, і університети можуть визначити інноваційні шляхи диверсифікації та збільшення фінансових потоків ВНЗ [16].

Для фінансової автономії ВНЗ важливе значення має благодійне фінансування, яке ставатиме ще важливішим у майбутньому. Під ним розуміють широкий спектр типів фінансування: фінанси надані приватними особами; надходження отримані від благодійних організацій (фондів), зазвичай спрямованих на досягнення визначених цілей і, нарешті, надходження, отримані від благодійних фондів, що фінансують наукові дослідження.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити узагальнюючий висновок про те, що обмежене фінансування державних ВНЗ негативно впливає на якість освітніх послуг. Брак бюджетних асигнувань вимагає від вищої школи пошуку додаткових джерел фінансування. Можливими шляхами розв'язання існуючої проблеми є: вивчення та імплементація передового світового досвіду щодо фінансування освіти; впровадження різноманітних форм співфінансування ВНЗ державою та бізнесом; вдосконалення інституційно-правового поля з метою подальшого розвитку меценатства, спонсорства; розробка та впровадження дієвого механізму кредитування вищої освіти; стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності ВНЗ тощо. Вивчення різноманітних аспектів фінансування державних ВНЗ вимагають подальшого розвитку, і в першу чергу – дослідження основних показників, які визначають сучасний стан ВНЗ України, а також ключових тенденцій їх діяльності. Теоретико-методологічною основою здійснення наукових досліджень щодо фінансового забезпечення освіти в Україні є наукові доробки вітчизняних вчених, серед яких непересічною постаттю була й залишається Боголіб Т.М.

Список використаних джерел

1. Боголіб Т.М. Конкуренція університетів: світовий досвід і українські реалії / Т.М. Боголіб // Вісник НАН України. — 2012. — № 10. — С. 31-41.
2. Боголіб Т.М. Механізми інтеграції науки і освіти як інноваційна складова національної економіки (російський досвід) / Т.М. Боголіб // Вісник економічної науки України. — 2010. — № 1 (17). — С. 37-42.
3. Боголіб Т.М. Модель фінансування й організація діяльності вищого навчального закладу [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2009. - № 8. - С. 40-50.
4. Боголіб Т.М. Модернізація економічного механізму діяльності університетів [Текст] / Т. М. Боголіб // Економіка України. - 2012. - № 9. - С. 24–32.
5. Боголіб Т.М. Напрями удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2005. - № 2. - С. 106-113.
6. Боголіб Т.М. Оперативне фінансове управління вищим закладом освіти [Текст] / Т.М. Боголіб // Фінанси України. - 2004. - № 6. - С. 46-52.
7. Боголіб Т.М. Організація діяльності та фінансування дослідницьких університетів: зарубіжний досвід [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2010. - № 4. - С. 35-44.
8. Боголіб Т.М. Принципи управління вузом [Текст] : монографія / Т. М. Боголіб ; М-во освіти і науки України, Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ін-т ім. Григорія Сковороди. - Переяслав-Хмельницький : [б. в.] ; Київ : Знання, 2004. - 203 с.
9. Боголіб Т.М. Процеси капіталізації розвитку вищої освіти та університетської науки [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2012. - № 11. - С. 84-93.
10. Боголіб Т.М. Роль держави у створенні університетів світового рівня / Т. М. Боголіб // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 28(1). - С. 15-26. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_28%281%29__4
11. Боголіб Т.М. Система і методи фінансового аналізу фінансово-господарської діяльності ВНЗ [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2006. - № 5. - С. 50-62.
12. Боголіб Т.М. Фінансові аспекти розвитку вищої освіти у США [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2010. - № 2. - С. 70-82.
13. Боголіб Т.М. Фінансування освіти за кордоном [Текст] / Т. М. Боголіб // Фінанси України. - 2005. - № 8. - С. 132-139.
14. Боголіб Т.М. Фінансування розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період: [монографія] / Т.М. Боголіб – К.: Міленіум, 2006. – 506 с.

15. Боголіб Т.М. Формування бюджету вищого навчального закладу [Текст] / Т.М. Боголіб // *Фінанси України*. - 2004. - № 10. - С. 95-102.
16. Варналій З. С. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України / З.С. Варналій, О.В. Красільник. – *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. – № 5 (194). – С. 6-13. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/1>
17. Варналій З.С. Фінансування державних вищих навчальних закладів України / З.С. Варналій, О.В. Красільник, Л.П. Хмелевська. – Київ: Знання України, 2017. – 231 с.
18. Василик О.Д. Теорія фінансів: [підручник] / Василик О.Д. - К.: НІОС.- 2000.- 416 с.
19. Дані статистичних бюлетенів Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України: [сайт]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> – Назва з екрана.
20. Звіти Асоціації європейських університетів [Електронний ресурс] // Асоціація європейських університетів: [сайт]. - Режим доступу: <http://www.eua.be/activities-services/publications.aspx> – Назва з екрана.
21. Каленюк І.С. Проблеми удосконалення фінансово-економічного управління системою освіти // *Вісник Київського Національного університету технологій та дизайну*. - №5. – 2013.- С.172-178.
22. Красільник О.В. Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України / О.В. Красільник // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. – 2015. – № 2 (167). – С. 110-117. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/18>
23. *Education at a Glance 2016: OECD Indicators* [Електронний ресурс] // Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD): [сайт]. - Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en – Назва з екрана.

References

1. Bogolib, T., (2012). *University Competition: World experience and Ukrainian realities*. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, vol. 10, pp. 31-41.
2. Bogolib, T., (2010). *Mechanisms of science and education integration as an innovative component of the national economy (Russian experience)*. *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, vol. 1(17), pp. 37-42.
3. Bogolib, T., (2009). *Model of financing and activity organization of higher education institution*. *Finance of Ukraine*, vol. 8, pp. 40-50.
4. Bogolib, T., (2012). *Modernization of the economic mechanism of university activities*. *Economy of Ukraine*, vol. 9, pp. 24-32.
5. Bogolib, T., (2005). *Areas of improvement of financial support for the development of higher education*. *Finance of Ukraine*, vol. 2, pp. 106-113.
6. Bogolib, T., (2004). *Operational financial management of higher education institution*. *Finance of Ukraine*, vol. 6, pp. 46-52.
7. Bogolib, T., (2010). *Organization of activities and financing of research universities: foreign experience*. *Finance of Ukraine*, vol. 4, pp. 35-44.
8. Bogolib, T., (2004). *Principles of university management*. Kyiv: Knowledge, 203 pp.
9. Bogolib, T., (2012). *Processes of capitalization of the development of higher education and university science*. *Finance of Ukraine*, vol. 11, pp. 84-93.
10. Bogolib, T., (2016). *The state's role in creating world-class universities*. *Economic Herald of the University: collection of acad. works*. G. Skovoroda state pedagogical university of Pereyaslav-Khmelnytsky, vol. 28(1), pp. 15-26.
11. Bogolib, T., (2006). *System and methods of financial analysis of financial and economic activity of higher education institutions*. *Finance of Ukraine*, vol. 5, pp. 50-62.
12. Bogolib, T., (2010). *Financial aspects of development the higher education in the United States*. *Finance of Ukraine*, vol. 2, pp. 70-82.
13. Bogolib, T., (2005). *Financing education abroad*. *Finance of Ukraine*, vol. 8, pp. 132-139.
14. Bogolib, T., (2006). *Financing the development of higher education and science in the transformational period*. Kyiv: Millennium, 506 pp.
15. Bogolib, T., (2004). *Formation of the budget of a higher education institution*. *Finance of Ukraine*, vol. 10, pp. 95-102.
16. Varnalii, Z., Krasilnyk, O., (2017). *Optimization of financing public higher education institutions in Ukraine*. *Herald of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, vol. 5 (194), pp. 6-13. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/194-5/1>

17. Varnalii, Z., Krasilnyk, O., Khmelevska, L., (2017). *Financing Public Higher Education Institutions of Ukraine*. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 231 pp.
18. Vasylyk, O., (2000). *Theory of Finance*. Kyiv: NIOS, 416 pp.
19. *Data of statistical bulletins of the State Statistics Service of Ukraine* [online] State Statistics Service of Ukraine. Available at: <<http://www.ukrstat.gov.ua>> [Accessed 19 February 2018].
20. *Reports of the Association of European Universities* [online] Association of European Universities. Available at: <<http://www.eua.be/activities-services/publications.aspx>> [Accessed 19 February 2018].
21. Kalenyuk, I., (2013). *Problems of improvement financial and economic management of education system*. *Herald of Kyiv National University of Technology and Design*, vol. 5, pp. 172-178.
22. Krasilnyk, O., (2015). *Problems and prospects of financing higher education institutions of Ukraine*. *Herald of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, vol. 2 (167), pp. 110-117. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/18>
23. *Education at a Glance 2016: OECD Indicators* [online] Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). Available at: <http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2016_eag-2016-en> [Accessed 19 February 2018].

ДАНИ ПРО АВТОРА:

Варналій Захарій Степанович, д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
e-mail: vzs1955@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Варналий Захарий Степанович, доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
e-mail: vzs1955@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Varnalii Zakharii, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance, Taras Shevchenko National University of Kyiv
e-mail: vzs1955@gmail.com

УДК 330.3

DOI: 10.5281/zenodo.1219594

ВИСВІТЛЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ Т.М. БОГОЛІБ

Студінський В.А.

У статті розглянуті актуальні питання економіки освіти, які у своїх дослідженнях вивчала відома українська вчена-економіст Т.М.Боголіб. Зокрема, це стосується фінансових аспектів функціонування сучасної освітньої сфери, інтеграції української освіти у глобальний освітній простір, формування сучасних вітчизняних університетів, які є конкурентоздатними на міжнародному ринку освітніх послуг. Освіта розглядається як пріоритетна галузь в економічній системі суспільства, що покликана задовольнити власне економіку не лише висококваліфікованими кадрами, але й передовими знаннями та технологіями. Це у свою чергу, забезпечує конкурентоздатність національної економіки на світовому ринку.

Ключові слова: освіта, університет, фінанси, економіка, ринок, освітня послуга, інвестиції, маркетинг.

ОСВЕЩЕНИЕ АКТУАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ВОПРОСОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ В НАУЧНЫХ ТРУДАХ Т.М. БОГОЛИБ

Студинский В.А.

В статье рассмотрены актуальные вопросы экономики образования, которые были исследованы в трудах известной украинской ученой-экономиста Т.М. Боголиб. В частности, это касается финансовых аспектов функционирования современной образовательной